

K deklinaci pomnožných oikonym češtiny zakončených na -y

Jana Marie Tušková

PdF MU Brno

tuskova@ped.muni.cz

Klíčová slova

Oikonyma češtiny, oikonyma zakončená na -y, deklinace, vývojové tendence, variantní a dubletní tvary, frekvence, korpus SYN2005

Key words

Czech oikonyms, oikonyms ending with -y, declension, developmental tendencies, variant and double forms, frequency, SYN2005 corpus

Abstrakt

On the declension of Czech pluralia tantum oikonyms ending on -y

This contribution deals with the declension of Czech pluralia tantum oikonyms ending with -y in written Czech; the research was based on the SYN2005 corpus. The research focuses on two areas – firstly, feminine oikonyms with regular declension, and secondly, oikonyms with irregular declension. The corpus material contains 108 oikonyms ending with -y; there are 82 feminine oikonyms with regular declension and 26 irregular oikonyms. The oikonyms found in the corpus represent mostly the names of villages, towns and neighbourhoods. Irregular oikonyms can bear variant endings or doublet endings in Gpl., Dpl., Lpl. and Ipl. Tendencies and factors influencing the choice of endings in Lpl can be objectively determined from the SYN2005 corpus material; there is a growing tendency to use the feminine variant ending with *-ách* instead of the doublet *-ách/-ích*. Dpl. and Ipl. forms are represented very rarely in the corpus, however, it can be said that written usage documents the peripheral occurrence of feminine endings (*-ám, -ami*) alongside the masculine endings (*-ům, -ech, -ům/-ech; -y*) which commonly occur in these two cases. Occurrence of the endings *-ů, -Ø* in Gpl. is not caused by intrusion of feminine endings into the declension of masculine oikonyms, since both these endings are masculine. The majority of irregular oikonyms in the corpus has the original zero ending; only some names ending with *-ky* use the doublet ending *-ů/-Ø*.

1. Úvod

Pomnožná oikonyma češtiny¹ zakončená na *-y* mohou být buď mužského rodu, např. *Rokycany*, nebo ženského rodu, např. *Stodůlky*, některá z nich v rodě a tím i v deklinaci kolísají, např. *Dušníky* (MČ 2, 1986: 377). Uvedený stav souvisí s faktem, že zakončení oikonymem na *-y* je v Npl. možné jak u maskulin, tak u feminin, jedná se tedy o slabý rodový příznak. Určení gramatického rodu a následná volba správného tvaru nemusí být proto vždy pro uživatele jazyka jednoduchá.

Náš příspěvek je zpracovaný na dokladech korpusu SYN2005 a zabývá se dvěma oblastmi: 1. oikonyma ženského rodu s pravidelnou deklinací, 2. oikonyma s tendencí ke kolísání. Ze zkoumaného souboru oikonym byly vyděleny pouze urbanonymické názvy ulic, náměstí, nábřeží, mostů a názvy tzv. staveb nesídlitních, tj. kostelů, božích muk, pomníků (Šmilauer, 1973: 110).² Při hodnocení materiálu byl preferován synchronní pohled, třebaže v jednotlivostech bylo nutné přihlédnout ke zřeteli diachronnímu.

2. Interpretace problematiky ve vybraných jazykových příručkách

Pro zhodnocení popisu zvolené problematiky v jazykových příručkách byly vybrány některé práce publikované v posledním čtvrtstoletí, tj. *Mluvnice češtiny 2* (1986), *Příruční mluvnice češtiny* (2003), *Mluvnice současné češtiny 1* (2010) a publikace *Naše místní jména a jak jich užívat* (2007). Popis deklinace pomnožných oikonym zakončených na *-y* se v uvedených publikacích liší rozsahem a zčásti i obsahem uváděných informací.

Z mluvnic vydaných v tomto období zachycuje propriální deklinaci včetně deklinace oikonym nejpodrobněji **Mluvnice češtiny 2** (1986: 345–378), dále jen MČ 2, a zpracovává ji v samostatném oddíle. Jako jediná věnuje zvláštní pozornost také problematice mluvnických kategorií rodu a čísla u proprií. Popis deklinace „zeměpisných jmen“³ usiluje o komplexnost v tom smyslu, že zachycuje deklinaci všech typů jmen domácích a vybraných cizích. Na

¹ Označení „oikonyma češtiny“ užíváme v příspěvku pro označení množiny oikonym nacházejících se na území České republiky bez ohledu na jejich původ (oikonyma na našem území jsou jak původu domácího, tak cizího, např. *Varnsdorf*).

² Vycházíme-li z klasifikace Šmilauerovy (1973: 110), popisujeme tedy kromě uvedených dvou skupin jmen deklinaci všech ostatních souborů tzv. sídlitních jmen (místních), tj. v novější terminologii oikonym, která zahrnují: 1. osady (města, vesnice), čtvrti, sídliště, předměstí; 2. místní části – skupiny domů, samoty, myslivny, hájovny, hrady, obydlené zříceniny atd.; 3. stavby v osadách – věže, zámky apod. Převážná část dokladů oikonym z korpusu SYN2005 se váže k prvnímu souboru jmen.

³ MČ 2 (1986) užívá ve výkladech termín „zeměpisná jména“, který zahrnuje jak oikonyma, tak anoikonyma.

základě uváděných příkladů lze říci, že oikonyma jsou zde zastoupena jako obvykle především názvy měst a obcí. Zeměpisná jména jsou členěna pro potřeby deklinace nejdříve na základě gramatického čísla (singulárová, pluralia tantum), pak gramatického rodu a jsou přiřazována k apelativním vzorům. V tomto rámci se výklad soustředí zejména na variantnost deklinace zeměpisných jmen. U pomnožných oikonym je věnována podstatná pozornost jménům zakončeným na -y (MČ 2, 1986: 376–377), u nichž je nejvíce prostoru vymezeno deklinaci oikonym mužského rodu (domácím i cizím) řazeným ke vz. *hrad*. Variantní, nebo dubletní tvary se uvádějí v Gpl. (-Ø, -ů, -Ø/-ů) a Lpl. Popis se zaměřuje zejména na tvary Lpl. domácích jmen s možnými koncovkami -ech, -ich, -ách a uvádí se, že jejich distribuce je u proprií jiná než u apelativ. Upozorňuje se mimo jiné na výskyt častější ženské koncovky -ách jako dubletní -ách/-ich u pomnožných jmen na -ky, -hy, -chy (*Dušníky, Potěhy, Pelechy*). Uvádí se, že volba dubletních koncovek bývá závislá na místních zvyklostech. Mluvnice přináší také stručné konstatování o **kolísání některých oikonym na -y v rodě a v deklinaci** a tvrdí, že „náchylná“ k tomu bývají **jména zakončená na -ky, -hy, -chy**, např. *Dušníky, Zásmuky*, případně jiná (ve výčtu těchto příkladů se však nenachází žádné domácí oikonymum). V úzu se pak u takových jmen vyskytuje jakési „smíšené skloňování“ (zčásti podle vz. *hrad* a zčásti podle vz. *žena*), zvláště v Ipl. (*Zásmukami* místo *Zásmuky*). **Ženský rod** a deklinace podle apelativního vzoru *žena* mívají pak ta **domácí oikonyma**, u nichž je patrné, že **pocházejí z apelativních feminin**, např. *Louky, Skály, Stodůlky, Zahrady*, a dále **jména, většinou zdvojnásobná, zakončená na -ánky, -ičky, -ínky, -ýnky, -ínky, -tky, -iny, -ůvky**, jejich příklady však mluvnice nezahrnuje.

Informace o gramatických vlastnostech proprií jsou v **Příruční mluvnici češtiny** (dále jen PMČ), která vyšla v roce 2003 ve 2. vydání (1. vydání je z roku 1995), oproti MČ 2 velmi stručné a najdeme je včleněny do výkladů apelativních. „Vlastní jména místní“⁴ jsou přiřazována k apelativním vzorům a pozornost není věnována celým paradigmátům, ale tradičně pouze jednotlivým jevům, zvláště těm, v nichž se vyskytují variantní či dubletní koncovky. Ty jsou dokládány na nečetných příkladech, které zahrnují především názvy měst nebo obcí. K pomnožným oikonymům mužského rodu vz. *hrad* (PMČ, 2003: 254) se přiřazuje nepočtená skupina jmen typu *Hradčany* a upozorňuje se na tvar Gpl. s nulovou koncovkou a tvar Ipl., kde vedle podoby *Hradčany* existuje hovorová forma *Hradčanami*

⁴ Z příkladů jmen uvedených v mluvnici je patrné, že termín „vlastní jména místní“ zahrnuje především oikonymické názvy domácích a cizích měst a názvy obcí, okrajově názvy městských čtvrtí, nebo různá anoikonymická pojmenování (*Čechy, Tatry* atd.).

(-ma). Opomenuty zůstávají tvary Lpl. V rámci pomnožných feminin vz. *žena* (PMČ, 2003: 262) jsou uvedeny jen nemnohé příklady pomnožných oikonym (*Paseky, Stodůlky, Počátky, Kojátky*) bez dalších komentářů.

Mluvnice současné češtiny 1 (2010), dále jen MSC 1, vychází poprvé v historii popisů češtiny z dat jazykových korpusů s cílem zachytit jazyk, jak skutečně vypadá.⁵ Informace o gramatických vlastnostech proprií jsou i zde součástí apelativních výkladů, nově jsou zahrnuty údaje o nejfrekventovanějších propriích dané deklinace.⁶ Deklinace pomnožných oikonym na -y je popisována v rámci tzv. „pomnožných místních proprií“⁷ a je začleněna v kapitole věnované podstatným jménům mužského rodu vz. *list* (MSC 1, 2010: 167–168). Na typickém příkladu oikonyma *Hradčany* prezentuje mluvnice celé paradigma těchto jmen, v následném komentáři pak rozvádí (avšak u nečetných příkladů oikonym) možné rozdíly a uvádí také, která z koncovek je častější, či naopak ustupující. V Gpl. upozorňuje, že některá jména užívají zpravidla koncovku -ů (*Karlovy Vary*), jiná ji mají jen zřídka (*Lány, Louny*) a u jmen s kmenem končícím na -k (*Roztoky, Králupy* apod.) se často setkáme s kolísáním -Ø/-u. U tvarů Dpl. konstatuje, že zde někdy bývá koncovka -ám (vedle -ům); rozšíření koncovky -ám je podle uváděných příkladů různé, např. častěji *Žabovřeskám* než *Žabovřeskům*, ale *Kralupyám*, někdy i *Kralupám*. V Lpl. se uvádí, že některá jména s kmenem na -k mají ojediněle i koncovku -ich, v případě ostatních jmen se může objevit také koncovka -ách (příklady oikonym zařazeny nejsou). U tvarů Ipl. najdeme tvrzení, že v psaném textu se koncovka -ami objevuje alespoň někdy téměř u všech jmen, jen koncovku -y užívají např. *Karlovy Vary*. U vzoru *žena* (MSC 1, 2010: 170–171) jsou uvedeny jen nečetné příklady nejfrekventovanějších oikonym na -y, např. *Losiny, Lužánky*, bez dalších výkladů.

Vědecká monografie zachycující komplexně morfologickou stránku oikonym češtiny zatím neexistuje. V 2. upraveném vydání⁸ byla publikována populárně-naučná kniha A. Polívkové **Naše místní jména a jak jich užívat** (2007). Autorka uvádí, že si neklade nároky podat systematický vědecký popis problematiky, podařilo se jí však předložit stručný a

⁵ Autoři uvádějí (MSC 1, 2010: 13), že mluvnice: „... důsledně registruje varianty, které se v současném jazyku vyskytují, a přikládá jim takovou váhu, jaká jim reálně v úzu náleží.“

⁶ Například v rámci deklinace než. maskulin vz. *list* najdeme výčet nejfrekventovanějších pomnožných proprií, mezi nimiž je uvedena řada oikonym, např. (*Karlovy Vary, Klatovy*) (MSC 1, 2010: 163).

⁷ Termín „pomnožná místní propria“ zahrnuje, dle uváděných příkladů jmen, jak oikonyma (*Louny*), tak anoikonyma (*Jeseníky*).

⁸ První vydání publikace je z roku 1985.

zároveň přehledný výklad původu a deklinace místních jmen určený běžnému uživateli jazyka. Kniha zahrnuje také rozsáhlý abecední seznam místních jmen⁹ opatřený gramatickými kategoriemi rodu a čísla, v případě pomnožných jmen jsou uváděny i koncovky Dpl., (Lpl.) a Ipl. Z textu však není zcela zřejmé, zda závěry týkající se gramatických vlastností místních jmen vycházejí kromě uváděné dostupné literatury¹⁰ také ze zpracování nějakého aktuálního rozsáhlejšího materiálu a jakého. V rámci charakteristiky deklinace pomnožných místních jmen na -y se uvádí (Polívková, 2007: 23–25, 49–51), že jsou častěji rodu mužského než ženského (přestože existuje tendence ke změně mužského rodu na ženský) a k rodu se nejnadhěji zařazují ta z nich, jejichž název souvisí zřetelně s obecným substantivem. Pozornost je opět věnována hlavně maskulinům a také pronikání ženských koncovek do tvarů Dpl., Lpl. a Ipl. Mluví se zde o **kolísání mezi apelativními vzory *hrad* a *žena***, které mají mít některá **jména zakončená na -ky, -hy, -chy**. Konstatuje se, že ve spisovném jazyce se v Dpl. občas objevuje koncovka -ám vedle -ům (*Divákům/Divákám, Dušníkům/Dušníkám, Kloboukům/Kloboukám* apod.) a její výskyt je zřejmě ovlivněn pronikáním ženské koncovky -ách do Lpl. Ta se objevuje vedle starší mužské koncovky -ích jako dubletní především u jmen zakončených na -chy a -ky (*Stachách/Staších, Kloboukách/Kloboucích, Divákách/Divácích*) a zabraňuje alternaci souhlásek ve slovním základě. Pro spisovné tvary Ipl. pomnožných maskulin je typická koncovka -y, do hovorového projevu však podle autorky silně proniká ženská koncovka -ami pod vlivem nespisovné podoby -ama. **K ženskému rodu** jsou řazena buď **jména zcela jasně vzniklá z apelativních feminin** (*Boudy, Hory, Paseky, Říčky* apod.), nebo **zakončená na:**

a) **zdrobňující sufix -k** (*Chaloupky, Lhotky*);

b) **-ičky, -ánky, -ínky, -ínky, -ýnky, -tky** (*Hlušičky, Hajánky, Lažínky, Kateřinky, Cerhýnky, Miřátky*);

c) **-iny** (*Chrastiny, Lipiny*);

d) několik **málo dalších** (*Mísečky, Pečky, Velichovky* atd.).

Zvolené mluvnické, bez ohledu na prostor, který uvedené problematice věnují, vycházejí při popisu proprií z apelativní vrstvy jazyka. Deklinaci pomnožných oikoným

⁹ Termínem „místní jména“ se zde rozumí jména lidských sídlišť, zvláště obcí (Polívková, 2007: 7).

¹⁰ A. Polívková (2007: 52) uvádí: „Pravopisná podoba a gramatické údaje u uvedených místních jmen se shodují v zásadě s našimi jazykovými příručkami (tj. s Pravidly českého pravopisu, Slovníkem spisovného jazyka českého a Slovníkem spisovné češtiny). Jestliže se kodifikační údaje v těchto příručkách rozcházejí s běžným územ, uvádějí se dublety, které odpovídají tendencím a normám současné spisovné češtiny.“

zakončených na -y zachycují v širším rámci toponym. Všechny uvedené práce se věnují především deklinaci pomnožných oikonym mužského rodu, zvláště pak jménům s dubletními či variantními tvary. Pokud uvádějí femininní pomnožná oikonyma na -y, vymezují je buď podle původu (deapelativa), nebo typického sufixu či zakončení.

3. Soubor pomnožných oikonym ženského rodu zakončených na -y v korpusu SYN2005

Podstatná část souboru femininních pomnožných oikonym zakončených na -y, která se vyskytují na území ČR, byla získána pomocí programu Paradigma¹¹ dotazem:

```
word="[AÁBCČDEÉFGHIÍJKLMNOÓPRŘSSŠTUÚVZZ].*" lemma=".*y" tag="NN.*"12.
```

Dotaz byl záměrně zadán široce, tj. bez další specifikace tagu na ženský rod a plurál, aby byl seznam co nejobsáhlejší, a eliminoval tak v co největší míře případné chyby v morfologickém značkování. Vzniklý soubor zahrnoval všechna substantiva začínající v některém svém tvaru velkým písmenem (je zřejmé, že vyhledaný seznam nemůže obsahovat pouze oikonyma, ale jeho součástí jsou i propria jiných tříd, případně také apelativa užitá v korpusu s velkým písmenem) a s lemmatem zakončeným na -y. Z něho byla pak manuálně vybrána jednak femininní oikonyma češtiny,¹³ jednak kolísající oikonyma češtiny, obojí s frekvencí lemmatu 5 a vyšší.¹⁴ Poté byla provedena ještě konfrontace s materiálem knihy A. Polívkové (2007) a příklady uváděnými v mluvnicích a některá oikonyma byla do seznamu doplněna.¹⁵ Konečný soubor obsahuje celkem 108 oikonym, z toho 82 s pravidelnou deklinací ženského rodu a 26 jmen, která v deklinaci kolísají. Seznam tvoří především názvy obcí a osad (*Troubky*, *Pasohlávky*), dále městských částí a sídlišť (*Stodůlky*, *Pisárky*), málo zastoupené jsou názvy měst (*Svitavy*, *Počátky*) a zcela okrajově názvy zámků (*Velké Losiny*) či hradů (*Trosky*).

¹¹ Program Paradigma je dostupný na internetových stránkách Ústavu Českého národního korpusu, viz <http://ucnk.ff.cuni.cz/hledat_v_cnk.php>. Charakteristiku a některé možnosti využití programu Paradigma uvádí autor programu V. Cvrček v článku Morfologická paradigmatika a korpus (2008).

¹² Program vypíše podle přednastavené volby v rámci zadaného dotazu buď všechny tvary hledaných slov, nebo jejich lemmata. Při tvorbě seznamu byla přednastavena volba lemma.

¹³ Korpus SYN2005 dokládá také cizí oikonyma zakončená na -y s pravidelnou deklinací ženského rodu. Mezi nejfrekventovanější patřila jména: *Athény*, *Benátky*, *Drážďany*, *Helsinky*, *Antverpy*.

¹⁴ Doklady oikonym s frekvencí nižší než 5 v korpusu existují, obsahují však obvykle jen tvary nejfrekventovanějšího pádu, tj. nominativu.

¹⁵ Jednalo se o oikonyma, která mají v korpusu chybou lemmatizaci. U části pomnožných oikonym na -y se vyskytují apelativní lemmata, např. *Hůrky* (lemma = hůrka), případně propriální lemmata v singuláru, např. *Prušánky* (lemma = Prušánka).

Na základě formální struktury lze oikonyma třídit na:

1. jednoslovné oficiální názvy (*Svitavy, Zdounky*) + neoficiální zkrácené podoby víceslovných názvů („*Dolánky*“) – typ centrální;
2. víceslovné oficiální názvy (*Velké Losiny, Čechy pod Kosířem*), jejichž základ tvoří substantivum zakončené na -y – typ periferní;

Víceslovné oficiální názvy představují celkem dva typy:

1. anteponovaný adjektivní atribut + substantivum (*Velké Losiny, Dolní Loučky*) – typ centrální;
2. substantivum + předložkový postponovaný atribut (*Čechy pod Kosířem, Paseky nad Jizerou*) – typ periferní.

Centrální víceslovný typ má kombinované skloňování adjektivně jmenné. U typu periferního se skloňuje jen v pořadí první (základové) substantivum v nepředložkové podobě. Deklinaci víceslovných oikonym jsme na základě dosavadní mluvnické tradice přiřadili k deklinaci jednoslovných oikonym (podle tvarů Npl. a Gpl. jejich základové substantivní části zakončené na -y).

Tvary pomnožných oikonym ženského rodu na -y pocházejí v korpusu SYN2005 z různých zdrojů. Nejvíce jsou zastoupeny publicistické texty, podstatně méně naučná a populárně-naučná literatura, literatura faktu či beletrie.

Všechna představení probíhají v atraktivních prostorách nádvoří renesančního zámku **Velké Losiny** na Šumpersku. (SYN2005, **PUB**)

[...] které v listopadu přijdou po testech jízdních vlastností v obloucích mezi **Svitavami** a Rájcem-Jestřebí. (SYN2005, **POP**)

Antropos – pavilon v parku v **Pisárkách**, obsahuje expozici paleontologickou, antropologickou a archeologickou zaměřenou na moravský pleistocén [...] (SYN2005, **SCI**)

Naše staré dřevěné truhly z **Peček** jsem našel ve vstupní chodbě zámku v Českém Šternberku [...] (SYN2005, **FAC**)

Něco zabručel a až na **Petřiny** držel pysk. (SYN2005, **NOV**)

Jako kluk jsem bydlel v **Žabovřeskách** a odtud je to na dostřel praku do Jundrova, do Komína, do Bystrce [...] (SYN2005, **COL**)

Noc utkala nad **Medlánkami** pavučinu mlhy, žabí oči světél lákají lačně stříbrné roje lesklých much, [...] (SYN2005, **VER**)

4. Pomnožná oikonyma na -y s pravidelnou deklinací ženského rodu

Pro prezentování deklinace pomnožných oikonym ženského rodu na -y jsme z korpusu SYN2005 vybrali oikonyma s absolutní frekvencí (AF)¹⁶ 5 a vyšší. Vzniklý soubor tvoří 82

¹⁶ Vyhledávání oikonym v korpusu SYN2005 má oproti apelativům své specifikum především v tom, že frekvence propria zahrnuje často kromě údajů o frekvenci oikonyma také informace o frekvenci jiných tříd proprií – homonymních s hledaným oikonymem, např. antroponym, anoikonym, a zejména chrématonym.

jmen nacházejících se na území ČR, viz tab. č. 1. Uváděný počet pomnožných femininních oikonym češtiny zakončených na *-y* je poměrně nízký, což způsobují především dva faktory – jedná se často o názvy malých obcí (ty jsou doloženy v korpusu řidčeji a také frekvence jejich dokladů je obvykle nízká), druhý faktor představuje samotný rozsah a složení korpusu SYN2005. Ve skutečnosti existuje početnější skupina oikonym tohoto typu, zejména deminutivní povahy. Protože hledaná oikonyma dokládají zpravidla jen tvary nejfrekventovanějších pádů, tj. Npl., Lpl., Gpl., zatímco tvary Dpl., Apl., Vpl. a Ipl. jsou periferní nebo zcela chybějí,¹⁷ zařazení oikonym k pravidelné deklinaci ženského rodu je provedeno nejen na základě korpusových dokladů, ale opírá se rovněž o tvrzení a příklady jmen, které jsou uváděny v Mluvnici češtiny 2 (1986: 367) a v abecedním seznamu publikace A. Polívkové (2007: 54–201).

Pomnožná oikonyma ženského rodu zakončená na *-y* představují tedy deklinační typ s nízkou frekvencí, dnes již neproduktivní. Jedná se však o otevřenou třídu jmen, a to vzhledem k možnému přechodu kolísajících oikonym k tomuto pravidelnému typu. V apelativní sféře odpovídá tomuto deklinačnímu typu oikonym plurálové paradigma vzoru *žena*.

Pravidelnou deklinaci ženského rodu mají všechna oikonyma češtiny, u nichž se vyskytuje před nominativní koncovkou *-y* pravopisně tvrdá, zřídka obojetná souhláska – v korpusu SYN2005: *d-*, *h-*, *ch-*, *k-*, *l-*, *n-*, *r-*, *v-* (*Fifejdy*, *Bosonohy*, *Čechy pod Kosířem*, *Zahrádky*, *Skály*, *Křtiny*, *Mariánské Hory*, *Svitavy* apod.). **Nejrozšířenější je skupina oikonym zakončená na *-ky*, typické je i zakončení na *-iny*,**¹⁸ jména zakončená jinak stojí na periférii. V případě jmen na *-ky* se často jedná o deminutiva tvořená zejména sufixy: *-ky*, *-ičky*, *-ánky*, *-inky*, *-tky*, *-ůvky*, řidčeji jde o oikonyma nezdobnělá apelativního původu

Existence homonymních názvů je důsledkem tzv. transonymizace, např. oikonymum *Zdounky* → chrématonymum *AGT Zdounky*. O transonymizaci a jejích typech viz Šrámek (2006), Tušková (v tisku). Tyto homonymní názvy je třeba manuálně odstranit, aby byla získána jen hodnota absolutní frekvence oikonyma (AF).

¹⁷ Většina substantiv (tedy nejen oikonym) nemá ve stomilionovém korpusu doloženo kompletní paradigma.

¹⁸ Za pozornost stojí fakt, že u singulárových oikonym ženského rodu na *-a* patří k nejfrekventovanějším zakončení na *-ka*, *-ina*. Potvrzuje se tím, že gramatické číslo u oikonym není gramatickou kategorií v pravém slova smyslu, ale stalo se kategorií lexikální, protože se využívá jako lexikální/slovotvorný prostředek.

(*Hrušky, Louky, Trosky, Horní Paseky* apod.).¹⁹ Většina deminutivních oikonym byla odvozena přímo při jejich vzniku od nezdrobnělé paralelní osady (*Popovice* → *Popůvky*), nebo se jedná o proces zprostředkovaný obsahující mezistupně (*Darkovice* → *Malé Darkovice* → *Darkovičky*). Tak vznikla např. oikonyma *Březůvky, Kuničky, Lažánky, Medlánky; Kunčičky*. Původ některých oikonym je nejistý nebo existuje více možností výkladu, např. u jmen *Pisárky, Strílky, Zdounky*, viz Šrámek (1970: 377–392). Část deminutivních oikonym na *-ky* je tvořena z vlastního osobního jména, např. *Peček/Pečka* → *Pečky* (Lutterer – Šrámek, 2004: 203). Pravidelnou deklinaci tohoto typu uvádí korpus SYN2005 také v případě univerbizované neoficiální podoby oikonyma *Mariánské Lázně* → *Mariánky*, většina těchto dokladů pochází z publicistiky.

Točilo se ve Františkových Lázních, Karlových Varech a v **Mariánkách** a lidi, když viděli spoustu známých tváří, čekali skandály. (SYN2005, **PUB**)

Nezdrobnělá oikonyma na *-iny* jsou zpravidla deapelativa, např. *Blatiny, Letiny, Lužiny, Pastviny*,²⁰ méně často se jedná o depropria, např. *Křtiny* – z osobního jména *Kršťa* (Lutterer – Šrámek, 2004: 144).

Tabulka č. 1

Seznam pomnožných oikonym ženského rodu zakončených na *-y* řazených: 1. retrográdně, 2. podle absolutní frekvence (AF) v korpusu SYN2005

Jestliže jedno oikonymum funguje pro označení několika oikonymických objektů, např. *Zahrádky* – název obce, nebo název zámku, uvádíme je jako jedno jméno. Neoficiální (univerbizované) jednoslovné názvy jsou zapsány v uvozovkách. U oikonym je uvedena jejich AF, tzn. frekvence oikonyma, ostatní třídy proprií vzniklé transonymizací, pokud existovaly, byly manuálně vytříděny.

1. Retrográdní seznam		2. Frekvenční seznam	
Oikonymum	AF	Oikonymum	AF
Fifejdy	25	Svitavy	452
Bosonohy	14	Benátky nad Jizerou	116
Čechy pod Kosířem	9	Velké Losiny	70
Troubky	41	Zahrádky	66
Pečky ²¹	59	Mariánské Hory	63

¹⁹ Deapelativy jsou i další oikonyma s méně jasnou motivací, např. *Nespeky*, tj. „ves nezpěků“ – lidí, kteří se nezpěčují, viz Profous (1951: 211); *Žernoseky*, tj. „ves žernoseků“ – výrobců mlýnských kamenů, viz Profous – Svoboda (1957: 834).

²⁰ Původ oikonym je uveden na základě publikací: Hosák – Šrámek (1970), Profous (1949, 1951).

²¹ Zjištěná frekvence oikonyma *Pečky* může zahrnovat i neoficiální zkrácenou podobu názvu *Červené Pečky*.

Červené Pečky	19	Zlaté Hory	62
Pardubičky	7	Pečky	59
Kunčičky	5	Stodůlky	48
Kameničky	25	Žabovřesky	45
Kuničky	5	Troubky	41
Čejtičky	6	Kvasiny	41
Hodkovičky	21	Petřiny	41
Darkovičky	7	Polabiny	39
Loučky	12	Pasohlávky	38
Dolní Loučky	7	Pisárky	32
Zahrádky	66	Pozďátky	30
Nespeky	5	Zdounky	26
Paseky nad Jizerou	13	Fifejdy	25
Horní Paseky	5	Kameničky	25
Zlínské Paseky	7	Horky	24
„Paseky“	13	Sedmihorky	24
Velké Žernoseky	5	„Dolánky“	23
„Žernoseky“ ²²	6	Chvalšiny	23
Střilky	12	Kateřinky	22
Stodůlky	48	Křtiny	22
Halámky	8	Hodkovičky	21
Medlánky	11	Lužiny	20
„Dolánky“	23	Červené Pečky	19
„Mariánky“	8	Maniny	16
Podbořánky	5	Věžky	16
Prušánky	7	Březůvky	15
Lažánky	6	Bosonohy	14
Křížánky	7	Okříšky	14
Horní Dubenky	6	Velichovky	14
Dolní Studénky	10	Paseky nad Jizerou	13
Horní Studénky	6	„Paseky“	13
Huslenky	8	Louky	13
Kateřinky	22	Loučky	12
Olšinky	5	Střilky	12
Rovinky	10	Chaloupky	12
Zdounky	26	Hůrky	12
Chaloupky	12	Podlázky	12
Pisárky	32	Medlánky	11
Horky	24	Dolní Studénky	10
Vyšehorky	5	Rovinky	10
Sedmihorky	24	Skály	10
Hůrky	12	Čechy pod Kosífem	9
Žabovřesky	45	Mokřiny	9
Trosky	8	Halámky	8
Hracholusky	5	„Mariánky“	8
Okříšky	14	Huslenky	8
Hrušky	7	Trosky	8
Vrbátky	5	Letiny	8
Pozďátky	30	Chotoviny	8
Benátky nad Jizerou	116	Pardubičky	7
Louky	13	Darkovičky	7
Pasohlávky	38	Dolní Loučky	7
Velichovky	14	Zlínské Paseky	7

²² Zkrácená podoba „Žernoseky“ může být neoficiálním pojmenováním pro viceslovný název *Velké Žernoseky*, nebo *Malé Žernoseky*.

Popůvky	6	Prušánky	7
Březůvky	15	Křižánky	7
Podlázky	12	Hrušky	7
Věžky	16	„Losiny“	7
Skály	10	Pastviny	7
Polabiny	39	Čejetičky	6
Obeciny	5	„Žernoseky“	6
Maniny	16	Lažánky	6
Mokřiny	9	Horní Dubenky	6
Kvasiny	41	Horní Studénky	6
Velké Losiny	70	Popůvky	6
„Losiny“	7	Litětiny	6
Petřiny	41	Kunčičky	5
Chvalšiny	23	Kuničky	5
Blatiny	4	Nespeky	5
Letiny	8	Horní Paseky	5
Litětiny	6	Velké Žernoseky	5
Křtiny	22	Podbořánky	5
Chotoviny	8	Olšinky	5
Pastviny	7	Vyšehorky	5
Lužiny	20	Hracholusky	5
Mariánské Hory	63	Vrbátky	5
Zlaté Hory	62	Obeciny	5
Svitavy	452	Blatiny	4

5. Pomnožná oikonyma zakončená na -y s tendencí ke kolísání

Korpus SYN2005 dokládá také malou skupinu pomnožných oikonym zakončených na -y, pro jejíž deklinaci je typická tendence ke kolísání (tvary maskulin / tvary feminin). Variantní, nebo dubletní koncovky se mohou vyskytnout v Gpl., Dpl., Lpl. a Ipl. Soubor těchto oikonym s AF v hodnotě 5 a vyšší, viz tab. č. 2, tvoří 26 jmen. Jedná se především o názvy obcí (*Zlatníky, Kokory*), názvy několika měst (*Počátky, Valašské Klobouky*) a zcela periferně o názvy zámků (*Doudleby nad Orlicí*) nebo hradů (*Nečtiny*). Z hlediska formální struktury jmen tvoří většinu z nich výrazy jednoslovné (včetně univerbizovaných neoficiálních názvů), názvy víceslovné jsou periferní.

Tabulka č. 2

Seznam pomnožných oikonym zakončených na -y s tendencí ke kolísání řazených: 1. retrográdně, 2. podle absolutní frekvence (AF) v korpusu SYN2005

Pokud se užívá totožný název pro dva oikonymické objekty, je v tabulce zapsán jako jedno oikonymum, např. obec *Nasavrky* a zámek *Nasavrky*. Neoficiální (univerbizované) jednoslovné názvy jsou zapsány v uvozovkách. U oikonym je uvedena jejich AF, tzn. frekvence oikonyma, ostatní třídy propríi vzniklé transonymizací, pokud existovaly, byly manuálně vyříděny.

1. Retrográdní seznam		2. Frekvenční seznam	
Oikonymum	AF	Oikonymum	AF

Doudleby ²³	9	Hradčany	362
Doudleby nad Orlicí	10	Roztoky (u Prahy)	135
„Doudleby“	27	Králíky	132
Stachy	7	Zlatníky	87
Hlubočky	39	Valašské Klobouky	63
Králíky	132	Nasavrky	54
Havraníky	5	Hlubočky	39
Dušníky	11	Zásmuky	38
Trhové Dušníky	9	Počátky	36
Zlatníky	87	„Doudleby“	27
Brtníky	8	Klobouky	25
Přestavlky	9	Nečtiny	21
Zvotoky	6	Středokluky	17
Roztoky (u Prahy)	135	„Klobouky“	12
Nasavrky	54	Dušníky	11
Počátky	36	Doudleby nad Orlicí	10
Klobouky	25	Běšiny	10
Středokluky	17	Doudleby	9
Zásmuky	38	Trhové Dušníky	9
Klobouky u Brna	8	Přestavlky	9
Valašské Klobouky	63	Brtníky	8
„Klobouky“	12	Klobouky u Brna	8
Hradčany	362	Stachy	7
Běšiny	10	Zvotoky	6
Nečtiny	21	Havraníky	5
Kokory	5	Kokory	5

Určení gramatického rodu a způsobu deklinace těchto jmen je na základě korpusových dokladů obtížné, protože u většiny z nich zpravidla zcela chybí nebo jsou početně velmi nízké tvary těch pádů, které jsou v tomto případě pro morfologickou klasifikaci oikonym nezbytné, tj. Dpl. a Ipl., viz tab. č. 3. Z uvedeného důvodu zachováváme u kolísajících oikonym rodovou příslušnost podle A. Polívkové (2007), která řadí většinu z nich k maskulinům, rod ženský uvádí jen u jmen *Běšiny* a *Nečtiny*.

Tabulka č. 3

Frekvence koncovek Gpl., Dpl., Lpl. a Ipl. kolísajících pomnožných oikonym na -y v korpusu SYN2005

Oikonyma jsou řazena retrográdně.

Oikonymum	Gpl.		Dpl.		Lpl.			Ipl.		
	-ů	-Ø	-ům	-ám	-ech	-ích	-ách	-y	-ami	-ama
Doudleby	-	3	1	-	2	-	-	-	-	-
Doudleby nad Orlicí	-	2	-	-	1	-	2	-	-	-
„Doudleby“	-	7	-	-	4	-	13	-	-	-
Stachy	-	1	-	-	-	-	2	-	-	-
Hlubočky	-	8	-	-	-	-	14	-	-	-
Králíky	12	24	-	1	-	-	46	3	-	-

²³ Název *Doudleby* je označením obce na Českobudějovicku, doklady pod názvem „*Doudleby*“ označují neoficiální jednoslovnou podobu městyse na Rychovsku, či tamního zámku.

Havraníky	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-
Dušníky	3	2	-	-	-	-	3	-	-	-
Trhové Dušníky	1	3	-	-	-	-	1	-	-	-
Zlatníky	-	18	-	-	-	-	50	-	-	-
Brtníky	2	-	-	-	-	-	5	-	-	-
Přestavlky	-	4	-	-	-	-	4	-	-	-
Zvotoky	-	1	-	-	-	-	2	-	-	-
Roztoky (u Prahy)	-	25	-	1	-	-	53	2	1	-
Nasavrky	-	20	-	-	-	-	19	-	-	-
Počátky	-	19	-	-	-	-	23	-	1	-
Klobouky	-	9	-	-	-	-	10	-	-	-
Středokluky	-	6	-	-	-	-	5	-	-	-
Zásmuky	-	13	-	-	-	1	12	-	-	-
Klobouky u Brna	-	2	-	-	-	-	4	-	-	-
Valašské Klobouky	4	21	1	-	-	-	19	-	-	-
„Klobouky“	-	-	-	-	-	-	8	-	-	-
Hradčany	-	72	8	-	118	-	-	17	6	1
Běšiny	-	2	-	-	2	-	1	-	1	-
Nečtiny	-	2	-	-	6	-	3	-	-	-
Kokory	-	2	-	-	1	-	1	-	-	-
CELKEM	22	266	10	2	134	1	302	22	9	1

Z korpusových dokladů vyplývá, že u oikonym řazených k mužskému rodu kolísají především jména zakončená na *-ky*. Ta jsou však, na rozdíl od skupiny oikonym na *-ky* s pravidelnou deklinací rodu ženského, viz výše, **převážně nezdobnělá**. Vznikla často z apelativních základů (*Počátky, Roztoky* apod.), menší část je pravděpodobně původu cizího (*Králíky, Nasavrky*), jiná mají původ nejasný, či existuje více výkladů (*Přestavlky, Zásmuky*).²⁴ Prvotní podoba některých oikonym byla singulárová, pluralizace, k níž u nich během vývoje došlo, je jev v toponymii častý, např. *Počátek* → *Počátky*, viz Lutterer – Šrámek (2004: 208). Doklady kolísajících maskulin s jiným zakončením jsou ojedinělé, tj. na *-by, -chy, -any, -ry*. Z oikonym ženského rodu se kolísání týká okrajově jmen na *-iny* (*Běšiny, Nečtiny*).

Kolísání je v korpusu SYN2005 průkazné v tvarech **Lpl.**, kde se u většiny jmen projevuje zřetelná tendence volit variantní ženskou koncovku *-ách*, podstatně méně dubletu *-ech/-ách*. Ta je také u ženských oikonym na *-iny* (*Běšiny, Nečtiny*), kde Polívková (2007: 57, 132) uvádí jen femininní deklinaci bez dubletních tvarů. Ojedinělá oikonyma mužského rodu si zachovávají jen mužskou koncovku *-ech* (*Doudleby, Hradčany*). Tvary

²⁴ Podle Lutterera – Šrámka (2004: 226) mají apelativní původ např. *Roztoky* – z apelativa *roztok*, tj. ve starší češtině „rozdělený tok, tzn. místo, kde se jakoby roztékají vody“. Cizího původu jsou např. *Králíky* – jedná se o původně německé jméno *Grulichs*, z něhož se vlivem jeho německé nářeční výslovnosti vytvořila česká názvuková podoba *Králíky*, viz tamtéž (2004: 137).

s koncovku *-ích*,²⁵ kterou uvádí MČ 2 (1986: 377) jako dubletní vedle častější koncovky *-ách* u oikonym na *-ky*, *-hy*, *-chy*, korpus dokládá zcela periferně u jednoho oikonyma, tj. *Zásmucích* (1) / *Zásmukách* (12). Tento posun ve volbě koncovek, tj. *-ách/-ích* → *-ách*, je patrný u některých oikonym také ze srovnání materiálu korpusu s publikací A. Polívkové (2007). Autorka doporučuje dubletní tvary u jmen *Klobouky*, *Nasavrky*, *Počátky*, *Zásmuky*, *Zlatníky*, *Zvotoky*, zatímco v Lpl. oikonym *Brtníky*, *Hlubočky*, *Klobuky*, *Přestavlky*, *Středokluky* zařazuje stejně jako korpus již jen koncovku *-ách*. Nejnovější mluvnice MSČ 1 (2010: 168) již konstatuje ojedinělý výskyt koncovky *-ích* u některých jmen na *-ky*.

Většina korpusových dokladů variantní koncovky *-ách* pochází z publicistiky, menší podíl tvoří literatura faktu, okrajově je zastoupena literatura naučná, populárně-naučná a beletrie.

Vzpomínáš, jak jsme se kdysi společně v jedny hospůdce ve **Středoklukách** učili karetní kouzla? (SYN2005, **PUB**)

Vaculík týden pobyl v ozdravovně v **Počátkách**, kde končil svůj čtyřtýdenní pobyt Jožin. (SYN2005, **FAC**)

Novými držiteli gruntů ve **Zlatníkách** se počátkem 19. století stávali převážně bohatí pražští měšťané, lichváři a spekulati, [...] (SYN2005, **POP**)

Příběh se týká modlitebny tolerančního sboru v **Kloboukách**. (SYN2005, **SCI**)

Možná to chlapi v **Zásmukách** přepískali, to je fakt, povídá Polka [...]. (SYN2005, **NOV**)

V případě periferně se vyskytující dublety *-ech/-ách* je naprostá většina dokladů opět publicistických, jiné zdroje se objevují periferně.

Já mám teď v **Nečtinách** (mezi Plzní a Karlovými Vary) své Studio Kaple. (SYN2005, **PUB**)

V **Nečtinech** se objeví i pedagogové z Domažlic, Mariánských Lázní a Plzně [...] (SYN2005, **PUB**)

Již prázdný vůz byl ve čtvrtek nalezen u motorestu v **Kokorách**. (SYN2005, **PUB**)

[...] například: zámek v Hrušovanech nad Jevišovkou, zámek v **Kokorech** u Přerova, [...] (SYN2005, **POP**)

Na rozdíl od dostatečně doložené distribuce koncovek Lpl. nelze u většiny oikonym objektivně popsat situaci týkající se volby **koncovek Dpl. a Ipl.** Tvary jmen těchto pádů v korpusu SYN2005 buď zcela chybějí, nebo je jejich frekvence velmi nízká, viz tab. č. 3. Tento stav vyplývá jak z obecně nízké frekvence dativu a instrumentálu u feminin, viz rozložení pádů u substantiv v korpusu SYN2005 – Bartoň a kol. (2009: 133), podle něhož se instrumentál a dativ nacházejí na 5. a 6. místě, tak rovněž z nízké frekvence uvedených pádů

²⁵ Koncovku *-ích* jako variantní či dubletní *-ích/-ech* dokládají v korpusu SYN2005 oikonyma s pravidelnou deklinací mužského rodu zakončená na *-ly*, *-py*, *-sy*, *-zy*, např. *Pyšelič* (9) / *Pyšelech* (1), *Kbelič* (31), *Řepič* (31), *Kosmonosič* (12) / *Kosmonosech* (32), *Plasič* (25) / *Plasech* (19), *Veltrusič* (19) / *Veltrusech* (6), *Emauzič* (29).

oikonym.²⁶ Zčásti se na něm podílí i rozsah korpusu SYN2005. K distribuci koncovek dativu a instrumentálu plurálu lze jen říci, že v psaném úzu, který korpus SYN2005 reprezentuje, se v těchto pádech vedle častěji užívaných mužských koncovek (Dpl. *-ům, -ech, -ům/-ech*; Ipl. *-y*) objevují u některých oikonym okrajově také koncovky ženské (*-ám; -ami*). V případě Ipl. oikonyma *Hradčany* byla doložena tripletní koncovka *-y/-ami/-ama* (uvádí ji také PMČ /2003: 254/). Ženská, původně duálová koncovka *-ama*²⁷ rozšířená v mluvených projevech se však v materiálu korpusu objevuje zcela periferně (u kolísajících oikonym: *Hradčanama* – 1 doklad z krásné literatury, u oikonym s pravidelnou deklinací mužského rodu: *Poděbradama* – 1 doklad z dramatu).

[...] odtud začíná rozsáhlý pás lesů, táhnoucí se na západ od řeky Malše až k **Doudlebům** a k Římovu. (SYN2005, **PUB**)
Zašel jsem se synkem a psem vykoupat se do ouplavu naproti **Roztokám**, kde nebyla voda tak špinavá jako ve Vltavě. (SYN2005, **PUB**)

Až to červené srdce nad **Hradčany** zhasne, možná se nám po něm bude stýskat. (SYN2005, **PUB**)
Vyslyšet přání ať Pán Bůh dá mi aby ho našli pod **Hradčanami**. (SYN2005, **VER**)
Nebo nás tu ušlapou, babi. Balónky s **Hradčanama!** (SYN2005, **COL**)
Asfaltku mezi Sadskou a **Poděbradama** zničili na samý podloží. (SYN2005, **SCR**)

Výskyt variantních koncovek Gpl. (*-ů*, nebo *-Ø*) není způsoben pronikáním ženských koncovek do deklinace mužských oikonym, protože obě koncovky jsou mužské. Nulová koncovka je starší, od původu *o*-kmenová, koncovka *-ů* je novější, od původu *u*-kmenová. V materiálu korpusu SYN2005 volí většina kolísajících oikonym původní nulovou koncovku, jen některá jména na *-ky* mají dubletu *-ů/-Ø* (*Králíky, Dušníky, Valašské Klobouky*). K. Komárek (1981: 56) uvádí, že tvar bez koncovky byl již v nejstarších písemných památkách (od konce 13. století) omezen na jména obyvatelská nebo pomnožná jména míst,²⁸

²⁶ Frekvence pádů u oikonym nebyla dosud zpracována. Uvedené závěry vycházejí z průzkumu provedeného v materiálu korpusu SYN2005 na vzorku 11 oikonym všech rodů. Pořadí pádů u singulárových a plurálových (pomnožných) oikonym je následovné: 1. Lsg., 2. Nsg., 3. Gsg., 4. Asg., 5. Isg., 6. Dsg., 7. Vsg; 1. Lpl., 2. Gpl., 3. Npl., 4. Ipl., 5. Apl., 6. Dpl, viz J. M. Tušková (v tisku).

²⁷ O distribuci koncovek Ipl. vybraných apelativ v nářečích pojednává ČJA 4 (2002: 274–296). Tvary Ipl. místních jmen typu *Prachatice* v nářečích popisuje článek H. Konečné (2003: 130–132).

²⁸ Genitivní nulová koncovka je zachována rovněž u velmi frekventované skupiny pomnožných oikonym na *-ice* (*Pardubic*), která se dnes řadí k ženskému rodu, od původu jsou to však maskulina. Lamprecht – Šlosar – Bauer (1986: 157) uvádějí, že archaický genitiv se udržel proto, že tato jména neměla singulár, a tak další existenci původního genitivního tvaru nebránila homonymie s Nsg. Neexistence singuláru způsobila ztrátu rodového povědomí a sblížení maskulinní a femininní deklinace.

z apelativních substantiv ho měla jen nemnohá. K zachování nulové koncovky u pomnožných oikonym mužského rodu na -y přispívá jejich rodová nevyhraněnost, její výskyt podporují oikonyma ženského rodu.

[...] a v únoru 1945 se opravdu se třemi kamarády snesl na zasněženou louku u **Nasavrk**, kousek od vypálených Ležáků. (SYN2005, **PUB**)
Tehdy šli na pouť do **Zásmuk** po polní cestě. (SYN2005, **NOV**)
Areál Dolní Morava leží osm kilometrů severovýchodně od **Králíků**. (SYN2005, **PUB**)

Na základě výzkumu materiálu korpusu SYN2005 můžeme tedy u kolísajících oikonym objektivně stanovit pouze tendence a faktory ovlivňující volbu koncovek Lpl. Projevuje se zde silící tendence užívat ženskou variantní koncovku *-ách* místo dublety *-ách/-ích*. Její šíření u některých oikonym mužského rodu pravděpodobně podporuje výskyt ženských koncovek v dalších pádech, tj. *-ám* v Dpl. a *-ami* v Ipl. Mezi hlavní faktory patří vysoká frekvence apelativního vzoru *žena* (druhý v pořadí po vzoru *hrad*),²⁹ jehož deklinace je pravidelná. Podle K. Komárka (1981: 80) se už od 14. století projevuje u substantiv tendence unifikovat plurálové tvary substantiv³⁰ všech vzorů a významnou úlohu v tomto procesu sehrál právě vzor *žena*, jehož koncovky D, L, a Ipl. pronikaly ke vzorům jiných rodů. Jejich výhodou bylo a je to, že před nimi nedochází k žádné alternaci konsonantů. Uvedená tendence se projevuje jak u apelativ, tak u proprií – v našem případě u pomnožných oikonym mužského rodu na -y. Šíření lokálové koncovky *-ách* zde odstraňuje alternaci konsonantů, ke které dochází před původní koncovkou *-ích* v případě oikonym zakončených na *-chy*, *-ky* (ojedinělá oikonyma na *-hy*, např. *Potěhy*, korpus SYN2005 buď nedokládá vůbec, nebo s frekvencí nižší než 5). Deklinační nestabilitu pomnožných oikonym mužského rodu na -y podporuje také tvarová homonymie čtyř pádů (N, A, V, Ipl.), pro komunikaci je nevýhodná zejména homonymie akuzativu a instrumentálu,³¹ viz Sedláček (1983: 42). Ta se pak v mluvených projevech často odstraňuje užitím instrumentálové koncovky *-ma*. Domníváme se však, že vzhledem k nízké frekvenci tvarů akuzativu a instrumentálu a obvykle nulové

²⁹ Toto pořadí uvádí shodně několik zdrojů. Nejnovější výzkumy byly provedeny na korpusovém materiálu, viz T. Bartoň et al. (2009: 139) – na korpusu SYN2005 (asi 100 milionů sl. tvarů), v němž má vzor *žena* frekvenci 22,79 % a vzor *hrad* 25 %, nebo K. Osolsobě – K. Pala – P. Rychlý (1998: 84) – na korpusu DESAM (asi 1 milion sl. tvarů), kde je frekvence vz. *žena* 22,4 %, vzoru *hrad* 27,7 %.

³⁰ Unifikaci plurálové deklinace substantiv v oblasti nářečí se věnuje článek J. Balhara (1998: 193–198).

³¹ Podle Historické mluvnice češtiny (1986: 131–132) existují pádové opozice, ve kterých není vhodná homonymie tvarů. V případě neživotných maskulin jsou to také opozice nominativu a instrumentálu nebo akuzativu a instrumentálu (odlišení předložek s dvojí rekcí, např. *za*).

frekvenci vokativu oikonym se u této skupiny proprií projevuje snaha po odstranění homonymie tvarů v psaném úzu spíše okrajově – korpus ji dokládá jen u oikonyma *Hradčany*, viz tab. č. 3.

6. Závěr

Při analýze materiálu byly odkryty zejména synchronní – komunikační a frekvenční aspekty deklinace oikonym, které v závěrečné syntéze doplňujeme nezbytnými informacemi diachronními zahrnujícími zejména problematiku původu oikonym tak, abychom odhalili jevy centrální a periferní, určili faktory působící na volbu dubletních koncovek a postihli vývojové tendence. Vzhledem ke specifickým propriální sféře jazyka, kterou však nepovažujeme za podřízenou sféře apelativní, by bylo vhodné stanovit pro oikonyma (stejně jako pro ostatní hlavní třídy proprií) samostatné deklinační typy. Tato potřeba vychází především z fungování gramatických kategorií oikonym, které má svá specifika jak ve srovnání s apelativy, tak vzhledem k ostatním třídám proprií, více viz Tušková (2010: 503–505). Přestože materiál korpusu dokládá pouze část hodnocených oikonym, ukazuje podstatné rysy jejich deklinace vyplývající z užití oikonym v psané komunikaci. Pro doplnění získaných informací by bylo vhodné konfrontovat výsledky našeho výzkumu s dalšími zdroji zachycujícími úzus současné psané češtiny a také popsat problematiku deklinace cizích oikonym ženského rodu. Komplikovaný je popis deklinace oikonym v mluveném úzu, protože je v různé intenzitě zakotven v regionálních variantách mluvené češtiny.³²

Literatura

Bartoň, T. a kol. (2009): *Statistiky češtiny*. Praha: NLN.

Balhar, Jan. (1998): Některé případy unifikace v nářeční deklinaci. In: P. Karlík – M. Krčmová (eds.), *Jazyk a kultura vyjadřování. Milanu Jelínkovi k pětasedmdesátinám*. Brno: Masarykova univerzita, 193–198.

Balhar, J. a kol. (2002): *Český jazykový atlas 4*. Praha: Academia. [ČJA 4]

Cvrček, V. (2008): Morfologická paradigmatica a korpus. In: F. Štícha – M. Fried (eds.), *Gramatika a korpus. Grammar & Corpora. Sborník příspěvků ze stejnojmenné konference. 25.–27. 9. 2007, Liblice*. Praha: Academia, 151–159.

³² Ojedinelé informace z této oblasti zachycuje Český jazykový atlas 4 (2002), tj. přechody mezi rody u oikonym typu *Boleslav, Olomouc, Příbram* (2002: 68–70), tvary Gsg. oikonym typu *Příbram, Boleslav* (2002: 104–105), tvary Dpl. oikonym na *-(ov)ice* na příkladě jména *Prachatice* (2002: 246–247).

- Cvrček, V. a kol. (2010): *Mluvnice současné češtiny I. Jak se píše a jak se mluví*. Praha: Karolinum. [MSČ 1]
- Hosák, L. – Šrámek, R. (1970): *Místní jména na Moravě a ve Slezsku I. A–L*. Praha: Academia.
- Hosák, L. – Šrámek, R. (1980): *Místní jména na Moravě a ve Slezsku II. M–Ž*. Praha: Academia.
- Karlík, K. – Nekula, M. – Rusínová, Z. (eds.) (2003): *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. [PMČ]
- Komárek, M. (1981): *Nástin morfologického vývoje českého jazyka*. Praha: SPN.
- Komárek, M. – Kořenský, J. – Petr, J. – Veselková, J. (eds.) (1986): *Mluvnice češtiny, 2: Tvarosloví*. Praha: Academia. [MČ 2]
- Konečná, H. (2003): Dativ a lokál místních jmen typu Prachatice v nářečích. *Naše řeč*, 126–132.
- Lamprecht, A. – Šlosar, D. – Bauer, J. (1986): *Historická mluvnice češtiny*. Praha: SPN.
- Lutterer, I. – Šrámek, R. (2004): *Zeměpisná jména v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Havlíčkův Brod: Tobiáš.
- Osolobě, K. – Pala, K. – Rychlý, P. (1998): Frekvence vzorů českých substantiv (na materiálu ČNK). *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity*, A 46, 77–93.
- Polívková, A. (2007): *Naše místní jména a jak jich užívat*. Praha: Euromedia Group.
- Profous, A. (1947): *Místní jména v Čechách I. A–H*. Praha: Česká akademie věd a umění.
- Profous, A. (1949): *Místní jména v Čechách II. CH–L*. Praha: Česká akademie věd a umění.
- Profous, A. (1951): *Místní jména v Čechách III. M–Ř*. Praha: Česká akademie věd a umění.
- Profous, A. – Svoboda, J. (1957): *Místní jména v Čechách IV. S–Ž*. Praha: Česká akademie věd a umění.
- Sedláček, M. (1983): Vlastní zeměpisná jména v deklinačním systému češtiny. *Naše řeč*, 35–44.
- Šmilauer, V. (1973): Třídění vlastních jmen. In: M. Blichá – M. Majtán (red.), *Zborník pedagogickej fakulty v Prešove Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach. V. zasedanie Medzinárodnej komisie pre slovanskú onomastiku a V. slovenská onomastická konferencia (Prešov 3.–7. mája 1972)*, zv. 3, *Slavistika*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 109–111.
- Šrámek, R. (1970): Problematika deminutivních místních jmen v češtině (na materiálu moravskoslezské toponymie). *Slávia*, 377–398.
- Šrámek, R. (1999): *Úvod do obecné onomastiky*. Brno: Masarykova univerzita.

Šrámek, R. (2007): Transonymizace v propriální nominaci. In: D. Brozović Rončević (red.), *Folia onomastica Croatica*. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti. Razred za filološke znanosti, 499–508.

Tušková, J. M. (2010): Deklinační typy českých toponym. In: J. David – M. Čornejová – M. Harvalík (eds.), *Mnohotvárnost a specifická onomastika. IV. česká onomastická konference. 15.–17. září 2009*. Ostrava – Praha: Ostravská univerzita v Ostravě a ÚJČ AV Praha, v. v. i., 501–509.

Tušková, J. M. (v tisku) Transonymizace a chrématonyma. Olsztyn.